

dana ustaničke vlasti u Istri (rujan – listopad 1943.) svojim obujmom i stručnom analizom (ima 977 fusnota) postaje nezaobilazan dio svih daljnjih rasprava o Drugome svjetskom ratu u Istri te širemu području sjevernoga Jadrana.

David Orlović

Ivan Mišković – Andrej Bader, *General iz Premanture*, Prva knjiga, Medulin: Općina Medulin, 2019., 330 str.

Prva iz trilogije, knjiga *General iz Premanture* autorskoga dvojca Ivana Miškovića i Andreja Badera započinje uvodnim riječima Ivana Miškovića u kojima iznosi promišljanja o svom životu, povijesnim temama vezanima za Istru i Hrvatsku, fašizam i antifašizam. Neizostavno se nadovezuje i na pitanja nacionalizma, stvaranja NDH, okupatorske sile (Njemačka i Italija), ali i na činjenicu kako se danas, u 21. st., društveno-politička situacija i promišljanje bipolarizira na svim razinama s tendencijom iskrivljavanja i zama-gljivanja istine.

Poglavljem „Povijesna alkemija“ (17–27) započinje razrada glavnoga dijela knjige. U njemu se u kratkim crtama ocrta povijest Premanture i južne Istre od osnutka mjesta u 16. st. nadalje. Autori su iznijeli i uzročno-posljedične veze pretendiranja talijanske države na istočnu obalu Jadrana s naglaskom na Istru, ali i političku sliku 19. te 20. stoljeća. Pritom je prikazana kompleksnost situacije na terenu u političkom, upravnom i društvenom smislu te kako je talijanski nacionalizam, odnosno iredentizam u 19. i početkom 20. st. pripremao teritorij za buduću uspostavu fašizma.

Poglavlje „Sakupljeni orasi u Osječkoj ulici od 1920. do 1935.“ (28–46) opisuje razdoblje nakon svršetka Velikoga rata, posebice vrijeme od sklapanja Rapalskoga ugovora (1920.) do 1935., u kojem su opisani pojava fašizma i crnokošuljaša te odnosi prema većinskom hrvatskom stanovništvu Istre kroz prizmu sudbine vlastite obitelji, prisiljene na progonstvo u Jugoslaviju. Mišković napominje kako su ga upravo ti događaji u konačnici formirali u političkom opredjeljenju. Emigraciju su proživjeli na području Slavenskoga Broda i njegove okolice.

„Skojevac od 1935. do 1940.“ (47–63) je poglavlje u kojem se opisuje srednjoškolsko obrazovanje i početak političkoga puta Ivana Miškovića, ali

i njegova brata Milana. Kako bi slika bila cjelovitija, izneseni su mnogi detalji u opisu događaja koji su doveli do Miškovićeve odluke za priklanjanjem određenoj političkoj struji, a potom on opisuje svoj rad u tada ilegalnim političkim organizacijama.

„Dva puta u partizanima 1941.“ (64-87) najprije donosi podatke iz vremena pred početak Drugoga svjetskog rata, gdje se opisuju događaji 1938. – 1940. godine. Iznesen je osvrt na Hitlerovu vojno-političku ekspanziju i fašizaciju Jugoslavije. Nadalje, opisana je i situacija u Slavonskom Brodu i okolici, s isticanjem nekoliko događaja uoči rata. Naglasak je stavljen na demonstracije, prikupljanje naoružanja te na prve dane njemačkoga napada na Slavonki Brod, nakon čega je uslijedilo osnivanje NDH. Prikazana je i organizacija otpora novom političkom režimu.

U poglavlju „Katarina... 1942.“ (88-126) opisuju se događaji tijekom 1942., kada je sam Mišković uvelike bio prisiljen „lutati“ u bližoj ili daljoj okolini Slavnskoga Broda, nakon uhićenja i bijega, kako bi se ponovno priključio pokretu otpora. Pritom se uspio vratiti u grad te se neprimjetno skrivati duže vrijeme i organizirati za daljnje djelovanje. Detaljnije su opisani naponi organiziranja prvih partizanskih postrojbi na području Slavonije te njihove prve borbe i prikupljanja iskustava u ratnim djelovanjima.

„Paučina 1943.“ (127-157) je poglavlje posvećeno selu Paučje u okolici Đakova, gdje je Mišković proveo određeno vrijeme tijekom rata. Opisan je značaj toga sela za otpor okupatorima i kako je djelovao partizanski pokret u tom dijelu Slavonije. Detaljnije se daje osvrt i na pozadinski rat obavještajnih službi – pokušaj okupatorskih snaga s ubacivanjem agenata u partizanske postrojbe i njihovo snalaženje u takvim situacijama. Međutim, tijekom rata je bio takav da su bila potrebna određena nova organizacijska rješenja u vidu ojačavanja kadrovske baza u slavonskim postrojbama. No, protagonist knjige spominje kako se neke vojne akcije nisu provodile zbog povećanih rizika, manjka ljudstva i naoružanja, spominjući napad na Jasenovac. Prijelaz 1942. na 1943. je značajan jer su njemačke snage pokušale uništiti partizanske odrede; u konačnici nisu uspjele, ali značajno je spomenuti osnivanje postrojbi s nacionalnim manjinama koje su poznavale teren u Slavoniji.

„Obavještajni rat 1944.“ (158-173) pojašnjava situaciju od travnja 1944. do kraja rata, u kojoj se pokreće obavještajni rat. To je razdoblje poznato po savezničkom bombardiranju Slavonije oko Slavnskoga Broda, ali i osnivanju sigurnosne službe. Kako je prvi dio rata prošao bez jedinstvene službe koja

bi brinula o sigurnosti, nastavak je rata nametnuo organiziranje centralizirane službe. Stoga je tijekom svibnja 1944. osnovana i organizirana Ozna (OZN). Poglavlje opisuje i djelovanje drugih obavještajnih službi na području Hrvatske poput savezničkih, njemačkih i sovjetskih.

„Pobjeda (1945.)“ (174–187) je poglavlje posvećeno posljednjim mjesecima rata na području Jugoslavije. Spominju se manje poznate ili nepoznate činjenice iz samoga ratnog djelovanja, poput toga da se pomoću neprijateljske radiostanice u Splitu ubrzao proces primicanja partizanske vojske Trstu, a ujedno i olakšao. Nekoliko redaka je posvećeno i epizodi na kraju rata u Sloveniji i na Bleiburgu. Osim toga, Mišković se uzgredno prisjetio i događaja vezanih za vojni prodor na područje Koruške u dubinu Austrije te na ulazak u Trst.

Poglavlje „Dunja i Miroslav 1947.“ (188–200) opisuje procese vezane za agrarnu reformu 1945. – 1948., gdje se iznose činjenice, ali i promišljanja o samoj reformi. Neizostavno se spominje i proces industrijalizacije i odlazak stanovništva sa sela. No, nekoliko je redaka posvećeno i reformi obavještajnih službi nakon čega uz Oznu počinju egzistirati i Udba (UDB) i Kontraobavještajna služba (KOS). U takvoj su situaciji opisani i događaji koji su se dogodili u obitelji protagonista ove knjige.

„Sukob s Kominformom 1948. – 1949.“ (201–213) iznosi događaje iz 1948. i 1949., kada dolazi do razlaza s Informbiroom. Tih nekoliko godina bile su vrlo napete, kako u zemlji, tako i u zemljama članicama te organizacije. Na tlu Jugoslavije stvorila se klima za razračunavanje s pristašama sovjetske struje i Staljina, što je u krajnjoj liniji dovelo do stvaranja logora na Golom otoku.

„Ljudi iz sjene 1950. – 1953.“ (214–221) posvećuje retke početku 50-ih godina 20. stoljeća i vremenu kada se za nekolicinu ljudi smatralo da su ljudi iz sjene, tj. da u određenim vojnim, političkim i drugim vodama predstavljaju određeni utjecaj i „sivu eminenciju“. „Od Egipta do Premanture 1954. – 1958.“ (222–235) nastavlja s opisima događaja u Jugoslaviji te na Bliskom istoku s naglaskom na Egipat. Naime, 1956. je nakon političkih promjena u Egiptu došlo do rata te se situacija primirila dogovorom stvaranja tampon-zone na Sinaju koju su osiguravale snage Ujedinjenih naroda. U tome je sudjelovala i Jugoslavenska narodna armija, kojoj je u inspekciju došao Mišković. Osim toga, ocrtavane su vojno-političke taktičke odluke Istoka i Zapada te nesvrstanih, kao i posjet Miškovića rodnoj Premanturi.

„Načelnik uprave bezbjednosti 1963.“ (236–249) započinje recima u kojima se opisuje Che Guevara i njegov posjet Jugoslaviji, nakon čega se

opisuju Miškovićeve predavanja u školi Udbe. Mišković se nadalje prisjeća i odnosa Ranković – Kardelj 1961., koji je kulminirao nakon ranjavanja Kardelja u lovu. U tom razdoblju je značajan događaj bila i sjednica CK SKJ-a iz 1962., na kojoj je Ranković optužen da je tajno snimao sjednice Izvršnoga komiteta. No, važno je napomenuti da je i politički vrh bio na prekretnici odlučivanja u kojem će smjeru krenuti Jugoslavija. Tijekom 1963. Mišković postaje načelnikom Službe bezbjednosti, koja je u to vrijeme prolazila proces reorganizacije. Prilikom preuzimanja funkcije predan je presjek razvoja službe, osnovnih problema i zadataka, ali su izneseni i problemi i potrebe reorganizacije vojske.

„IV plenum 1966.“ (250–287) na jednom mjestu opisuje događaje koji su prethodili Četvrtom plenumu CK SKJ-a 1966. (Brionski plenum). Poglavlje započinje kratkim opisom snažnoga potresa u Slavonskom Brodu, da bi nastavak ustupio retke događajima vezanima za dogovor, dopremu i instalaciju raketnoga sustava koji je u konačnici testiran na Premanturi. Autori su iznijeli podatke o osobama koje su na razne negativne načine istupale protiv države ili društva, zatim o tajnim agentima, ali i o činjenici da je Mišković intenzivnije održavao veze sa samim vrhom države po pitanjima državne sigurnosti. To se razdoblje spominje i kao doba česte špijunaže i prisluškivanja u samom vrhu republika, ali i na saveznoj razini. Zbog toga je osnovana Tehnička komisija na čelu s Miškovićem koja je bila podložna samom Titu, a sa zadaćom istraživanja zloupotrebe Službe bezbjednosti i ozvučivanja političkoga vrha. U konačnici se iznose promišljanja zbog čega je Ranković postao slučaj upravo uoči Četvrtoga plenuma.

„Komentar – na izbljedjelu bilježnicu“ (288–319) posljednje je poglavlje u nizu ovoga dijela knjige te se odnosi na bilježnicu koju je Ivan Mišković dobio u posjed, a vodio ju je i popunjavao podacima Josip Macuka. To je evidencija doseljenih Istrana i Slovenaca u Slavonski Brod od 1918. do 1937. godine. Radi se o ljudima koji su u tom razdoblju morali napustiti svoje domove zbog talijanske nacionalističke politike, a završili su na broskom području. Stoga se za tu bilježnicu može reći da je određena vrsta dokaza povijesnih događaja u određenom vremenu i mjestu te da može pomoći pri istraživanju i stvaranju plastičnije slike. Knjiga završava imenskim kazalom i popisom literature.